

FERICITUL TEODORET AL CIRULUI

ERANISTES – CERȘETORUL

Traducere din limba greacă veche și note

MIRCEA ȘTEFAN

Studiu introductiv

LECT. DR. PR. CĂTĂLIN VATAMANU

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

CUPRINS

Abrevieri	9
Nota traducătorului (MIRCEA ȘTEFAN)	11
Studiu introductiv (Lect. dr. CĂTĂLIN VATAMANU)	13
Prolog	35

Dialogul întâi

Neschimbător	39
--------------------	----

Sfântul Ignatie, Episcopul Antiohiei și Mucenicul	80
Sfântul Irineu, Episcopul Lyonului	82
Sfântul Ipolit, Episcopul și Mucenicul	85
Sfântul Metodie, Episcopul și Mucenicul	87
Sfântul Eustație Mărturisitorul, Episcopul Antiohiei	88
Sfântul Atanasie Mărturisitorul, Episcopul Alexandriei	91
Sfântul Vasile, Episcopul Cezareei	93
Sfântul Grigorie, Episcopul Nazianzului	95
Sfântul Grigorie, Episcopul Nyssei	97
Sfântul Flavian, Episcopul Antiohiei	100

Sfântul Amfilohie, Episcopul Iconiului	101
Sfântul Ioan, Episcopul Constantinopolului	103
Apolinarie	106

Dialogul al doilea

Neamestecat	109
Sfântul Ignatie, Episcopul Antiohiei și Mucenicul	162
Sfântul Irineu, Episcopul Lyonului	163
Sfântul Ipolit, Episcopul și Mucenicul	166
Sfântul Eustație Mărturisitorul, Episcopul Antiohiei	170
Sfântul Atanasie, Episcopul Alexandriei	173
Sfântul Ambrozie, Episcopul Milanului	177
Sfântul Vasile, Episcopul Cezareei	183
Sfântul Grigorie, Episcopul Nazianzului	184
Sfântul Grigorie, Episcopul Nyssei	188
Sfântul Amfilohie, Episcopul Iconiului	191
Fericitul Teofil, Episcopul Alexandriei	193
Sfântul Ioan, Episcopul Constantinopolului	195

Sfântul Flavian,	
Episcopul Antiohiei	201
Sfântul Chiril,	
Episcopul Ierusalimului	202
Antioh,	
Episcopul Ptolemaidei	203
Sfântul Ilarie,	
Episcopul și Mărturisitorul	204
Fericitul Augustin,	
Episcopul Hipponei	207
Severian,	
Episcopul Gabalei	209
Atic,	
Episcopul Constantinopolului	210
Sfântul Chiril,	
Episcopul Alexandriei	211
Apolinarie	214

Dialogul al treilea

Nepătimitor	221
Sfântul Ignatie,	
Episcopul Antiohiei și Mucenicul	273
Sfântul Irineu,	
Episcopul Lyonului	274
Sfântul Ipolit,	
Episcopul și Mucenicul	276
Sfântul Eustație Mărturisitorul,	
Episcopul Antiohiei	278
Sfântul Atanasie Mărturisitorul,	
Episcopul Alexandriei	284
Sfântul Damasus,	
Episcopul Romei	290

Sfântul Ambrozie,	
Episcopul Milanului	291
Sfântul Vasile,	
Episcopul Cezareei	292
Sfântul Grigorie,	
Episcopul Nazianzului	293
Sfântul Grigorie,	
Episcopul Nyssei	294
Sfântul Amfilohie,	
Episcopul Iconiului	298
Sfântul Flavian,	
Episcopul Antiohiei	301
Fericitul Teofil,	
Episcopul Alexandriei	302
Fericitul Ghelasie,	
Episcopul Cezareei Palestinei	303
Sfântul Ioan,	
Episcopul Constantinopolului	304
Severian,	
Episcopul Gabalei	307
Apolinarie	308
Eusebiu Emesianul	312

[Epilog]

Dumnezeu-Cuvântul este neschimbător	319
Unirea este neamestecată	324
Dumnezeirea Mântuitorului	
este nepătimitoare	329
Indici	335
Indici generali	337
indice de referințe scripturistice	339

Nota traducătorului

În realizarea traducerii de față am folosit textul grec din ediția bilingvă greacă veche-croată *Teodoret Cirski, Eranistes*, Editura Demetra, colecția *Filosofska biblioteka Dimitrija Savića*, prefață de Mile Babić, Zagreb, 2005. De asemenea, am folosit și ediția lui Gerard H. Ettlinger, *Theodoret of Cyrus, Eranistes*, colecția *Fathers of the Church*, The Catholic University of America Press, Washington D.C., 2003, de unde am preluat mare parte din note. Pentru referințele scripturistice am folosit versiunea Bibliei tradusă și diortosită după *Septuaginta* a Înaltpreasfințitului Bartolomeu Anania.

MIRCEA ȘTEFAN

Teodoret al Cirului. Succinte repere biografice

Teodoret, Episcop al Cirului (Θεοδώρητος Κύρρου) este unul dintre reprezentanții de marcă ai Școlii antiohiene în secolul al V-lea.

Cele mai semnificative informații biografice despre Teodoret le primim de la istoricul bisericesc Louis-Sébastien le Nain de Tillemont (1637-1698), care, în cel de-al XV-lea volum al operei sale *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles, justifiés par les citations des auteurs originaux avec une chronologie où l'on fait un abrégé de l'histoire ecclésiastique et avec des notes pour éclaircir les difficultés des faits et de la chronologie*, îl prezintă, în peste o sută de pagini, pe „Le Bienheureux Theodoret, Évêque de Cyr, Docteur de l'Église et Confesseur”. De aici aflăm informații importante despre mama sa, care, după ce s-a măritat la 17 ani, a trăit o viață în mijlocul nobilimii păgâne, reușind totuși să se convertească la credință.

Teodoret s-a născut în Antiohia, în 393, ca urmare a rugăciunilor mamei sale și, asemenea Profetului Samuel, a fost promis încă de la naștere slujirii lui Dumnezeu. De tânăr a primit, în cadre monahale, hrană teologică din doctrina Sfinților Apostoli și din „credința pură a Sfântului Sinod de la Niceea”, instruit fiind apoi în scrierile lui Diodor al Tarsului, Sfântul Ioan Gură de Aur și Teodor al Mopsuestiei. Studiile teologice le-a completat cu cele în filosofie și literatură clasică, alături de cunoștințe de greacă și siriacă. După moartea părinților săi,

pe când Teodoret avea vârsta de 23 de ani, acesta intră în Mănăstirea Nicerte, dedicându-se studiului și rugăciunii.

În 423 este numit episcop al Cirului, având sub jurisdicție un teritoriu foarte vast, însă populat de mulți păgâni și eretici, în mare majoritate marcionii. Această slujire i-a adus bucuria convertirii multora, dar și pericolul de a-și pierde viața, urmare a intrigilor păgânilor.

Teodoret al Cirului a rămas cunoscut în istoria bisericească nu doar prin poziția sa autoritativă eclezială, cea de episcop de Cir (423-457), ci, mai mult, prin atitudinea sa teologică exprimată în cadrul marilor controverse din Biserică, în special după anul 430. Disensiunile nu au întârziat să apară. Sinodul de la Efes (431) a fost prezidat de Sfântul Chiril, fără prezența antiohienilor, iar în același an, două sinoade locale, în Tars și Antiohia, îl condamnă pe Patriarhul Chiril al Alexandriei. Pe de o parte, afirmația doctrinară comună lui Teodoret al Cirului, Nestorie, Teodor al Mopsuestiei, Arie, Lucian și Pavel din Samosata era că Dumnezeu este unit cu creatura doar prin voință și energie și niciodată prin natură, întrucât ceea ce este unit prin natură este prin necesitate și nu prin libertatea de voință¹. Pe de altă parte, învățătura Patriarhului Chiril era considerată de Episcopul Teodoret ca fiind de factură apolinaristă. Fundamentată pe o foarte bună cunoaștere a textului Sfintei Scripturi, pregătirea teologică de excepție a lui Teodoret l-a determinat să reacționeze împotriva celor Douăsprezece anateme ale Patriarhului Chiril al Alexandriei împotriva lui Nestorie, în 436. Disputele au devenit chiar mai acide după moartea, în 444, a Patriarhului Chiril al Alexandriei, când succesorul acestuia, Dioscor, îl acuză pe Teodoret fățiș de

¹ A se vedea John S. Romanides, „Highlights in the Debate Over Theodore of Mopsuestia's Christology”, în *The Greek Orthodox Theological Review*, vol. V, nr. 2 (1959-60), pp. 140-185 (publicat și în variantă electronică pe http://www.romanity.org/htm/rom.09.en.highlights_in_the_debate_over_theodore.01.htm).

nestorianism. Aceasta a declanșat răspunsul lui Teodoret al Cirului în lucrarea *Eranistes*.

În 449, Patriarhul Dioscor reușește chiar să obțină de la împărat un decret prin care să fie interzisă prezența lui Teodoret la sinodul din Efes (cunoscut ca *Latrocinium Ephesinum*). În cadrul acestuia, Episcopul Teodoret este depus din treaptă și, prin ordinul împăratului Teodosie al II-lea, este retrimis la Mănăstirea Nicerte, de lângă Apamea. Susținerea Papei Leon și moartea împăratului bizantin, în 450, au dus la reinstalarea sa imediată în scaunul episcopal. Dar, chiar și așa, în contextul Sinodului al IV-lea Ecumenic, el nu a fost lăsat să voteze și a fost considerat membru deplin al Sinodului abia după ce și-a exprimat acordul față de anatema împotriva lui Nestorie.

Despre ultimii săi ani de viață nu cunoaștem prea multe, iar lipsa informațiilor face loc speculațiilor, cel mai adesea neștiințifice. Putem doar presupune că după Calcedon și-a continuat activitatea episcopală în Cir sau s-a retras în mănăstire, până spre 457, când a trecut la cele veșnice. În valurile istoriei, subiectul vieții și operei celui ce a fost 34 de ani episcop al Cirului avea să fie mult disputat contradictoriu: viața lui Teodoret, descrisă cel mai adesea doar prin intermediul exprimării dogmatice a propriei credințe, a fost evaluată canonic la extremele dihotomiei bine-rău, iar scrierile dogmatice i-au fost criticate și chiar condamnate, în contrast cu cele exegetice, bine apreciate și considerate repere ale hermeneuticii biblice.

Viața lui Teodoret al Cirului, între cadrele canonice ale excomunicării și sfințeniei

Reconstruirea vieții Episcopului Teodoret al Cirului este astăzi, cu adevărat, o provocare. Dar dacă vrem să o reconfigurăm în cadre ecleziale, este și mai complicat, singurul care este măsura desăvârșită a adevărului fiind Dumnezeu. Lucrând

cu uneltele istoriei orizontale, putem (și suntem datori!) să-ți să reevaluăm demersul doctrinar al marelui scriitor bisericesc în contextul pionieratului său teologico-dogmatic și, urmând logica dialectică a confruntării dintre *bona* sau *mala fides*, să asumăm, ca Biserică, statutul „binecuvântat” al marelui scriitor bisericesc și episcop al Cirului.

Teologul rus Mihail Ivanovici Pomazanski, considerat de mulți un standard al exprimării teologiei ortodoxe în secolul trecut, îl numește pe Teodoret al Cirului, în celebra sa lucrare *Orthodox Dogmatic Theology. A concise exposition* (1983)², „binecuvântatul Teodoret”. Această referire poate fi surprinzătoare, mai ales că ea poate fi întâlnită repetat în nu mai puțin de treisprezece texte, doar în această scriere a sa. Ca să înțelegem mai bine posibila motivație a acestui lucru, trebuie să spunem că Părintele Pomazanski, care aparține, ca formație, tradiției ortodoxe rusești, a emigrat în America, în 1949, unde a fost profesor la Seminarul ortodox „Holy Trinity”, Jordanville, New York. Pe toată durata vieții sale, Pomazanski s-a remarcat ca un reputat dogmatist, implicat în dialogul dintre diversele comunități ortodoxe din Statele Unite, prin care căuta să facă clară învățătura Bisericii despre dogma unității dumnezeirii și omenității în Hristos. Așadar, pe de o parte, trebuie luată în calcul notorietatea marelui dogmatist, despre care Părintele Serafim Rose afirma: „În scrierile Părintelui Mihail Pomazanski se poate vedea însușirea autentică a teologiei ortodoxe [...], putând sluji ca punte de legătură între noi și adevărata

² Protopresbyter Michael Pomazansky, *Orthodox Dogmatic Theology. A concise exposition*, translated and edited by Hieromonk Seraphim Rose, Platina, Saint Herman of Alaska Brotherhood, 1963 (ediția întâi, în rusă), 1983 (ediția a doua, în engleză), 2005 (ediția a treia, Platina: St Herman of Alaska Brotherhood, în engleză) (text integral disponibil online la adresa: <http://www.intratext.com/X/ENG0824.HTM>). Cartea a fost tradusă și la noi, în 2008, cu titlul *Teologia dogmatică ortodoxă*, traducere din limba engleză de Florin Caragiu, Editura Sophia, București.

teologie a Sfinților Părinți [s.n.]”³. De altfel, Părintele Rose a considerat traducerea din rusă a lucrării Părintelui Mihail Pomazanski, *Pravoslavnoye dogmaticheskoye bogosloviye* (1963), „importantă și oportună” pentru lumea ortodoxă contemporană vorbitoare de engleză. În consecință, numirea lui Teodoret „binecuvântat” ar putea fi, *pornind de aici*, provocatoare spre a descoperi rațiunile care i-au stat la bază și, în cazul în care acestea ar fi autoritative, dacă nu chiar normative pentru receptarea canonică a marelui scriitor. Din păcate, o analiză comparativă a textului rusesc și a traducerii acestuia nu mi-a fost la îndemână, încât păstrez o oarecare rezervă privind prezența titlului „binecuvântat”, ce ar putea fi inserția traducătorului. Chiar dacă scrierile Părintelui Mihail Pomazanski au devenit un reper al mărturisirii credinței dincolo de ocean, acest lucru nu l-ar fi putut împiedica să cadă pradă, poate, „capitivității vestului” și să importe o asemenea numire pentru Teodoret, care este, critic vorbind, specifică Bisericii Apusene.

În această ecuație canonică trebuie luată în considerare și poziția Părintelui Ioannis (John) Romanides, fost profesor de Teologie Dogmatică la Seminarul ortodox „Holy Cross” din Brookline, Massachusetts, care, în studiul „Leo of Rome's support of Theodoret, Dioscorus of Alexandria's support of Eutyches and the lifting of the anathemas”⁴, readuce în lumină susținerea lui Teodoret de Papa Leon și, implicit, demersul de limitare a efectelor schisme postcalcedoniene, ca un posibil model astăzi pentru exprimarea unității ecleziale pe baze

³ Pr. Mihail Pomazanski, *Totul își are timpul și locul său. Scrieri alese*, traducere din limba engleză de Prof. Paul Bălan, ediție îngrijită de Ioan-Lucian Radu, Editura Doxologia, Iași, 2017, coperta 4.

⁴ John S. Romanides, „Leo of Rome's support of Theodoret, Dioscorus of Alexandria's support of Eutyches and the lifting of the anathemas”, în *Theologia*, Atena, 1994, vol. LXV, nr. 3, pp. 479-493 (text disponibil online la adresa: http://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/material/1994_3_4_Romanides.pdf).

biblice și patristice. Romanides se întreabă, chiar din „Introducere”, dacă, în acest scop al exprimării unității de credință, specialiștii în Drept canonic ar putea găsi calea de a ridica anatemele pronunțate de sinoade ecumenice sau sinoade locale, fără să provoace o controversă în Biserică⁵.

Acest apel trebuie să plece, însă, de la evenimentele istorice care stau la originea cauzelor care au condus la condamnarea lui Teodoret, Episcopul Cirului.

În 433, împăcarea Patriarhilor Ioan I al Antiohiei (427-443) și Chiril al Alexandriei (412-444), precum și acceptarea hotărârilor Sinodului al III-lea Ecumenic (431) și a celor Douăsprezece capitole au fost făcute spre susținerea unității Bisericii. Însă, succesorul Patriarhului Ioan I, Domnus al II-lea (443-450), i-a cerut lui Teodoret să ia atitudine față de Cele Douăsprezece capitole, mai ales că Patriarhul Chiril trecuse la cele veșnice, în 444. În condițiile în care urmașul lui Chiril, Patriarhul Dioscor, continuă să apere credința ortodoxă exprimată de înaintașul său împotriva lui Teodoret, noul papă, Leon I, venit pe scaun în 440, va ajunge să îl susțină vădit pe episcopul Cirului.

Tomosul papei Leon cel Mare, trimis în 449 ca scrisoare Patriarhului Flavian al Constantinopolului, afirma că în Hristos sunt două firi, divină și omenească, unite în Persoana unică a Fiului lui Dumnezeu întrupat. Discutat în cadrul Sinodului de la Calcedon, în 451, tomosul a fost acceptat ca definind credința catholică (în sens de „universal”) a Bisericii privind dogma Întrupării, afirmându-se că acesta „glăsuiește împreună cu mărturisirea marelui Petru și este un stâlp comun împotriva rău-credincioșilor pentru întărirea dreptelor învățături”:

⁵ Plecând de la „credința că [...] Hristos este Domnul Slavei, Care S-a revelat profeților și i-a făcut prietenii Lui”, fundamentată pe rugăciunea Mântuitorului din Ioan 17, Romanides concluzionează că ridicarea anatemei ar avea sens. Cf. „Leo of Rome's support of Theodoret...”, p. 493.

Acestora li se adaugă în mod justificat scrisoarea preafericitului și preasfântului Arhiepiscop Leon, întîistătătorul mării și vechii Rome, scrisă de către cel între sfinți Arhiepiscopul Flavian pentru a suprima cugetările cele rele ale lui Eutihie, deoarece glăsuiește împreună cu mărturisirea marelui Petru și este un stâlp comun împotriva rău-credincioșilor pentru întărirea dreptelor învățături. [Sinodul] se împotrivesc celor care încearcă să sfâșie taina iconomiei într-o doime de fii și îi alungă din adunarea celor sfințiți pe cei care îndrăznesc să spună că dumnezeirea Celui Unic Născut este pătimitoare; le stă împotriva celor care-și închipuie un amestec sau o contopire a celor două firi ale lui Hristos; îi alungă și pe cei care-și imaginează că este ceresc chipul de rob luat de noi sau de altă ființă și anatematizează pe cei care născocesc două firi ale Domnului înainte de unire, dar își închipuie numai una după unire⁶.

Faptul că Teodoret a fost acceptat la Sinodul al IV-lea Ecumenic (Calcedon, 451) pentru a-și exprima credința, însă nu ca membru al Sinodului, ci ca acuzator al lui Dioscor, în disonanță cu Capitolele lui Chiril și Sinodul al III-lea Ecumenic – pe fondul învinuirilor repetate ale celor prezenți că este nestorian –, a fost o mișcare strategică a Patriarhului Dioscor, tocmai pentru se realiza o înfruntare reală și deschisă, dar și o condamnare fermă și imediată a lui Teodoret. În Sinod i s-a cerut lui Teodoret să se pocăiască pentru acțiunile și învățăturile sale, să accepte hotărârile de la Efes, din 431, și să își ceară iertare.

Toți Părinții Sinodului de la Calcedon, cu excepția legaților Papei Leon, au considerat că hristologia lui Teodoret este eretică, în special în atacul asupra celor Douăsprezece capitole ale Sfântului Chiril al Alexandriei. Această rezoluție

⁶ Pr. Sorin Șelaru (coord.), Viorel Coman, George Gherga, *Hotărârile dogmatice ale celor șapte Sinoade Ecumenice*, Editura Basilica, București, 2018, pp. 315-317.

este de fapt confirmarea condamnării lui Teodoret în Sinodul de la Efes, din 449, chiar dacă Papa Leon i-a luat atunci apărarea, făcând apel la împăratul Romei, sub a cărui jurisdicție se afla Efesul, pentru nerecunoașterea Sinodului și a hotărârilor sale. Aceasta justifica, în plus, și excomunicarea pe care Dioscor și episcopii sufragani o dăduseră Papei Leon – susținător al lui Teodoret – încă dinainte de Calcedon. Așadar, surprinzător, întrucât Nestorie a fost excomunicat de Sinodul de la Efes, cu sprijinul Papei Celestin, era de așteptat ca și la Calcedon să se întâmple același lucru cu Teodoret. De altfel, excomunicarea papei Leon pleacă tocmai de la refuzul acestuia de a recunoaște excomunicarea lui Teodoret, sprijinind astfel pe inamicul Patriarhului Chiril și al celor Douăsprezece anateme. Susținerea Papei Leon față de Teodoret nu a fost doar în contextul Sinoadelor din Efes, din 449, și de la Calcedon, din 451, ci și după aceea. Chiar după Sinodul al IV-lea Ecumenic, Papa Leon îi scria lui Teodoret despre victoria comună pe care au reputat-o la Calcedon, deși în aceeași scrisoare se plângea de întârzierea lui Teodoret în respingerea lui Nestorie⁷.

Și după moartea Episcopului Teodoret al Cirului disputa merge într-o singură direcție. După aproape o sută de ani, la Sinodul al V-lea Ecumenic de la Constantinopol, în 553, canonul 13 va condamna categoric „scrierile nelegiuite” ale lui Teodoret al Cirului, dar nu și persoana sa: „Dacă cineva apără scrierile nelegiuite [s.n.] ale lui Teodoret împotriva adevăratei credințe și a primului sfânt Sinod de la Efes și împotriva celui între sfinți Chiril și a celor Douăsprezece capitole ale sale și pe toate cele pe care le-a scris în apărarea rău-credincioșilor Teodor și Nestorie și a altora care cugetă la fel cu numiții Teodor și Nestorie și care îi primesc pe aceștia și necredința lor și care datorită acestora îi numesc necredincioși pe învățătorii Bisericii, care gândesc unirea lui Dumnezeu-Cuvântul ca fiind

⁷ John S. Romanides, „Leo of Rome's support of Theodoret...”, p. 485.

după ipostas [...]”. Canonul pare însă să revină cu anatematizarea și asupra persoanelor care au formulat și propovăduit ereziile, atunci când afirmă: „[...] *dacă nu anatematizează scrierile nelegiuite menționate mai devreme și pe care care au gândit sau gândesc lucruri asemănătoare* [s.n.] și pe toți cei care au scris împotriva dreptei credințe sau împotriva celui între sfinți Chiril și a celor Douăsprezece capitole ale sale și care au murit într-o astfel de nelegiuire, unul ca acesta să fie anatema”⁸.

O mărturie importantă, de data aceasta în susținerea acceptării lui Teodoret în rândul marilor învățători ai Bisericii, ne este dată de Sfântul Fotie cel Mare (810-891), Patriarhul Constantinopolului, care îl numește explicit pe Teodoret al Cirului „fericitul” (*makariou*): „*Tou makariou Teodoretou episcopou Kirou. Erminia eis ton Daniel. Anegnoste tou makariou Teodoretou, episcopou Kirou*”⁹. Referirea în această formă la episcopul Cirului este absolut remarcabilă, în condițiile în care efortul lui Fotie de a sistematiza întreaga gândire patristică de până la el este impresionant, mai ales dacă luăm în considerare responsabilitatea înaltă pe care a avut-o ca patriarh al Constantinopolului. Și totuși, erudiția sa de excepție – concretizată la scurt timp după finalizarea studiilor în experiența de predare a gramaticii, retoricii, teologiei și filosofiei – este cea care dă credibilitate procesului său riguros de sintetizare a textelor Sfinților Părinți și a istoriei filosofiei, până în secolul al IX-lea, în ciuda timpului scurt în care s-a făcut aceasta. Prin urmare, numirea lui Teodoret ca „fericit”, nu are cum să fie inopinată, accidentală și nicidecum profană. Având în vedere și accepțiunea liturgică a acestei denumiri, ne punem întrebarea dacă

⁸ Pr. Sorin Șelaru (coord.), Viorel Coman, George Gherga, *Hotărârile dogmatice ale celor șapte Sinoade Ecumenice*, pp. 441-443.

⁹ Migne, PG, 103, CCIII, col. 673-674. *Patrologiae cursus completus, seu bibliotheca universalis ... omnium S. S. patrum, doctorum scriptorumque ecclesiasticorum ... ab aevo apostolico ... ad Photii tempora (ann. 863) ... Series Graeca, Lutetiae Parisiorum, Excudebatur et venit apud J.-P. Migne editorem, 1857-66.*

în vremea Patriarhului Fotie (așadar în sec. al IX-lea) nu exista cumva o cinstire cel puțin locală a Episcopului Teodoret al Cirului, ceea ce ar presupune comemorarea sa liturgică? Din păcate, istoria liturgică, la care vom face referire în continuare, nu ne oferă un răspuns pozitiv la această întrebare.

Este însă binecunoscut că Teodoret al Cirului nu este menționat în nici un Sinaxar ortodox sau *Vieți ale sfinților*, nu există vreo icoană cu chipul său, iar tradiția liturgică nu păstrează vreun imn dedicat cinstirii sale, încât numirea sa ca „binecuvântat” să fie justificată istoric, canonic sau liturgic. Și totuși, în sinaxarele Bisericii sunt prezenți patriarhi ai Vechiului Testament, drepți și proroci, apostoli și ucenici, apologeți ai credinței, mărturisitori, dascăli, sfinți și fericiți ierarhi, scriitori bisericești, pustnici, călugări, cuvioși și cuvioase, simpli creștini, fără ca această prezență să fie expresia unei istoricizări sau teritorializări a credinței. Mai mult, între aceștia sunt unii care aparțin Bisericii Apusene de dinainte de Marea Schismă, așa-numiții „sfinți universali”, ale căror învățături nu au fost în totalitate acceptate în spațiul răsăritean-ortodox (este cazul Fericitilor Augustin și Ieronim, pomeniți în Biserica Ortodoxă pe 15 iunie). În Biserica Romano-Catolică există categoria doctorilor sau a învățătorilor mari ai Bisericii, numiți „învățători bisericești”. În această categorie, Papa Bonifaciu al VIII-lea numea, în 1295, pe Fericitul Augustin, Sfântul Ambrozie, Fericitul Ieronim și Sfântul Grigorie cel Mare, iar mai apoi, în 1568, Papa Pius al V-lea a adăugat acelor pe Sfinții Părinți ai Bisericii Răsăritene: Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie de Nazianz și Sfântul Ioan Gură de Aur. Prin urmare, dacă avem în vedere comentariile lui Teodoret la Sfânta Scriptură, desele sale referiri la Sfinții Părinți normativi ai credinței Bisericii, precum și numeroasele discuții cu caracter evident dogmatic ortodox, putem să înțelegem de ce el este numit „binecuvântat” și demn a fi între „învățătorii bisericești”, amintiți mai sus.